

Forfatter: Ewald, Johannes

Titel: Herr Panthakaks Historie og Meeninger

Citation: Ewald, Johannes: "Herr Panthakaks Historie og Meeninger", i Ewald, Johannes: *Herr Panthakaks Historie og Meeninger*, udg. af Johnny Kondrup , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, i samarbejde med Nyt Dansk Litteraturselskab, cop. 1988, s. 162. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-ewald01dkval-shoot-idm140540296988592.pdf> (tilgået 27. juli 2024)

Anvendt udgave: Herr Panthakaks Historie og Meeninger

Ophavsret: Udgiver har den fulde ophavsret.

Dog kan værket gengives i det omfang som det følger af ophavsretsretlige undtagelser om citat, kopiering til privat brug mv. Desuden kan der ske kopiering til undervisningsbrug mv. i det omfang som det følger af aftaler indgået med Copydan og tilsvarende institutioner.

Nogle af værkerne i Arkiv for Dansk Litteratur er dog helt fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit.

Du kan finde hvilke værker fra Arkiv for Dansk Litteratur som er frie i [denne liste](#). Har du spørgsmål til benyttelsen af et værk, kan du kontakte udgiver: [Det Danske Sprog- og Litteraturselskab](#)

4. Ewalds barndom og ungdom

Johannes Ewald (1743-81) havde allerede i sin pure ungdom gjort en række erfaringer om denne verden, som skulle sætte ham i stand til at forstå *Candide* med hjertet. Han var søn af en af pietismens pionerer i Danmark, præsten ved Det kongelige Vajsenhus, dr. theol. Enevold Ewald (1696-1754), og hans nitten år yngre kone Marie (1715-91). Der har verseret rygter om, at denne kone, som ejede letsindighedens gave, bedrog sin ægtemand, således at Johannes i virkeligheden skulle være et uægte barn. Og hvad enten det er sandt eller ej, har rygterne ikke været ukendte for ham selv.

Endnu samme dag som Enevold Ewald døde, blev Johannes, der dagen efter fyldte elleve år, sendt ud af huset. Han kom til Slesvig, hvor han blev sat i latinskole og i kost hos skolens rektor, J.F. Licht. Knap fire år efter vendte han tilbage til København for at tage studentereksamen.

Her kom han lige i rette tid til at få en stedfader. Moderen var i mellemtiden flyttet ind som lejer hos den velhavende hørkræmmer Peder Huulegaard (1711-69), og i januar 1759 giftede de sig. 163 Huulegaards kone var død nogle få måneder forinden, og der måtte en kongelig tilladelse til for at få et nyt giftermål i stand så hastigt.

Forholdet mellem Johannes og hans stedfader var dårligt, og et halvt års tid efter brylluppet stak drengen af hjemmefra. I selskab med sin storebroder Mathias drog han sydpå, idet de havde fattet en plan om at begive sig i Frederik den Stores tjeneste og deltage i Syvårskrigen, som da havde været i tre år.

I Hamburg fortrød Mathias og vendte om, men Johannes lod sig hverve som livtjener hos generaløjntant von Mauteuffel, der havde kvarter i Pommern. Af grunde, som ikke er kendt, nåede han imidlertid aldrig frem til Manteuffels regiment. Nogle kilder hævder, at han i stedet blev stukket ind som menig i infanteriet og hurtigt blev træt af dét; andre mener, at preusserne slet ikke ville have ham, da det kom til stykket. Hvorom alting er, lod Ewald sig i stedet hverve af fjenden, den østrigske kejserinde Maria Theresias armé. Han begyndte som trommeslager, men blev siden underofficer. Den femtenårige dreng deltog i et felttog i Böhmen og i adskillige træfninger, var med ved Dresdens belejring og bombardement i sommeren 1760 og endte, dødssyg, i Prag. Herfra måtte han ud på efteråret hentes hjem ved hjælp af stedfaderens penge.

Medvirkende til Ewalds krigseventyr var også en kærlighedshistorie. I 1758 havde han forelsket sig hovedkuls og aldeles i sin stedfaders niece, Arendse Huulegaard (1743-94). Skønt de var jævnaldrende, var hun allerede giftefærdig og han kun en dreng, så krigen skulle også være en hurtig genvej til ære og manddom. Det blev den altså ikke, og da Ewald atter var i København, gav han sig til at studere teologi i håb om, at hun ville vente på ham. Men heller ikke dette håb holdt. Ganske vist blev Ewald kandidat allerede i 1762, hvilket var meget hurtigt selv efter datidens forhold, men ifølge en bestemmelse i Christian V's Danske Lov kunne han først søge præstekald, når han var fyldt de 25 år. Så lang tålmodighed havde Arendse (eller hendes fader) imidlertid ikke; formentlig i samme år som Ewald tog sin eksamen, blev hun forlovet, og i 1764 giftede hun sig med en hørkræmmer, der var tolv år ældre.

Kort tid efter udkom *Lykkens Tempel*.

Da Ewald havde mistet sin elskede og vundet Det smagende Selskabs pris, besluttede han at blive digter i stedet for præst. Han syntes også at have heldet med sig, for i slutningen af 1760'erne finder vi 164 ham i den toneangivende litterære kreds omkring tyskeren F.G. Klopstock (1724-1803). Klopstock, der var ophavsmand til det episke digt *Messias*, repræsenterede den frembrydende følsomhed inden for digtekunsten, og i samtiden var han genstand for enestående beundring. Siden 1751 boede han i København og nød understøttelse af den danske stat på foranledning af udenrigsministeren, den mægtige J.H.E. Bernstorff. At være Klopstocks ven betød imidlertid også at være Bernstorffs protegé; og snart var der planer om, at Ewald på statens regning skulle sendes til Skotland, Island m.v. for at indsamle folkepoesi. Kun lidt længere ude i horisonten vinkede den faste digtergæve.

Men grunden under denne gyldne fremtid var allerede undermineret, da den viste sig for Ewald. Med Frederik V's død i 1766 var Bernstorffs position blevet usikker, og da Struensee kom til hoffet tre år senere, blev der arbejdet målbevidst for at få ham fjernet. Det lykkedes i 1770; Bernstorff fik sin afsked og trak sig tilbage til sit gods i Holsten. Med ham rejste også Klopstock fra København, og Ewald sad alene tilbage, pludselig uden anden udsigt end hvad han kunne tjene som lejlighedsdigter.

Hertil kom sygdom. Formentlig under sit krigseventyr havde Ewald pådraget sig en lededig, som skulle følge ham resten af livet og lidt efter lidt deformere hans krop. Det første store udbrud af gigten kom i 1769, og året efter måtte han indlægges i tre måneder på Frederiks Hospital. Da han kom ud igen, blev han opsøgt af sin ven Torkel Baden, der fandt ham på et loftskammer, nøgen, forkommen - og nedbrudt af druk. For på dette tidspunkt var Ewalds tidlige vakte hang til spiritus blevet så stærk, at den var ved at gøre ham til

dranker. Så vidt man kan forstå af hans selvbiografi, var det tabet af Arendse, der fik ham til for alvor at drikke, men gigtsmerterne har også krævet bedøvende midler.

Torkel Baden var ejer af en gård, Rygaard i Gentofte. Her fik han installeret Ewald som rekonvalescent, og her - i 1771 - blev *Hen Panthakaks Historie* formodentlig skrevet.